

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ**

НІКУЛА НАТАЛЯ ВІКТОРІВНА

УДК 378.011.3-051:373.3:[011.82:008]

**ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (м. Чернівці).

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
Федірчик Тетяна Дмитрівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
професор кафедри педагогіки та методики початкової освіти,
заступник декана з навчально-методичної роботи факультету
педагогіки, психології та соціальної роботи (м. Чернівці).

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
Онищук Людмила Анатоліївна,
Національна академія педагогічних наук України,
Інститут педагогіки, головний науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку освіти (м. Київ);

кандидат педагогічних наук

Цюняк Оксана Петрівна,
Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаніка, доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Педагогічного факультету (м. Івано-Франківськ).

Захист відбудеться 31 січня 2018 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.ipood.com.ua та у бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

Автореферат розісланий 29 грудня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. І. Сотська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтеграція України у світовий освітній простір, переосмислення ціннісних орієнтацій і стратегій розвитку суспільства, що зумовили модернізацію національної освіти, висувають нові вимоги до особистості вчителя, зокрема вчителя початкових класів, рівень методичної культури якого має відповідати вимогам часу в контексті реформування початкової освіти. Нагальна потреба українського суспільства в новій генерації конкурентоспроможних учителів початкової школи, здатних адекватно реагувати на виклики часу, реалізовувати нові освітні стандарти на засадах педагогіки співробітництва, культуротворчості, інноваційності, актуалізує пошук ефективних форм і методів формування їхньої методичної культури в процесі професійної підготовки.

У державній нормативно-правовій базі освіти (Закон України «Про освіту» (2017 р.); Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.); Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.); Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. (2015 р.); Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.); Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004 р.); Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.); Державний стандарт початкової загальної освіти (2011 р.)) наголошується на необхідності трансформації усталених поглядів педагогічної громадськості на формування методичної культури вчителя.

Розроблення досліджуваної проблеми науковцями знайшло своє відображення в таких її аспектах, як: теорія культури особистості й діяльності (М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Біблер, Н. Злобін, Г. Філіпчук та ін.); професійно-педагогічна культура та її різновиди (Ю. Бойчук, М. Букач, В. Гриньова, Г. Михалін, І. Княжева, Г. Сотська, В. Радул, Т. Тарасенко та ін.); професійна підготовка педагога (О. Абдуліна, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, О. Кучерявий, Н. Ничкало, Г. Тарасенко, В. Чайка та ін.); теоретична та практична підготовка майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібик, О. Біда, Л. Онищук, О. Савченко, Л. Таланова, Л. Хомич, І. Шапошникова та ін.); розвиток педагогічної майстерності (Є. Барбіна, І. Зязюн, О. Лавріненко, М. Солдатенко та ін.). Різні види професійної культури вчителя початкових класів та шляхи їх формування розглянуто на рівні дисертаційних досліджень (В. Борщенко, Л. Гарбузенко, С. Довбенко, А. Коломієць, В. Садова, І. Смирнова, Т. Стас, І. Пальшкова, В. Паскар, Т. Роман, О. Цюняк, О. Шурін та ін.).

Попри наявну значну кількість наукових праць та належне розроблення вченими різних аспектів досліджуваної проблеми виявлено відсутність досліджень, в яких було б цілісно представлено формування методичної культури вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки.

Теоретичний аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів, вивчення практичного досвіду вищих навчальних закладів щодо формування

методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки дав змогу виявити низку *суперечностей* між:

– зростаючими вимогами сучасного суспільства до формування особистості вчителя як суб'єкта професійно-педагогічної культури та недостатнім рівнем організації цього процесу в системі вищої педагогічної освіти;

– об'єктивною потребою початкової школи в учителях з високим рівнем методичної культури в контексті реформування освіти і дискретністю її формування в процесі професійної підготовки;

– необхідністю підвищення ефективності формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів і недосконалістю змісту, форм, методів, що забезпечують означений процес у вищих навчальних закладах.

З урахуванням актуальності досліджуваної проблеми, виявлених суперечностей та необхідності їх розв'язання обрано тему дисертаційного дослідження: **«Формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з теми «Теоретико-методологічні та методичні інновації у професійно-педагогічній підготовці фахівців у контексті вимог входження в міжнародний освітній простір» (РК № 0116U007044). Тему дисертації затверджено вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 1 від 4 лютого 2013 року), узгоджено рішенням Бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 18 грудня 2013 року).

Об'єкт дослідження – формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження: формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів буде ефективним за умови реалізації теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної моделі означеного процесу шляхом оновлення змісту, форм, методів і визначення педагогічних умов професійної підготовки, що впливають на поетапне підвищення рівня сформованості структурних компонентів методичної культури майбутніх учителів початкових класів: ціннісно-мотиваційного, когнітивно-праксеологічного, особистісно-творчого, рефлексивно-оцінювального.

Для досягнення мети та доведення гіпотези сформульовано **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії та практиці.

2. Визначити зміст і структуру методичної культури майбутніх учителів початкових класів.
3. Виокремити критерії, показники та рівні сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.
5. Розробити навчально-методичне забезпечення формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

Концептуальна ідея дослідження ґрунтується на положенні про те, що в сучасних умовах розвитку освітньої системи України та реформування початкової освіти необхідно забезпечити якісну професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів початкових класів, спрямовану на формування їхньої методичної культури.

Концепція дослідження містить три взаємопов'язані концепти, які забезпечують реалізацію основної ідеї дисертаційної роботи:

- методологічний концепт полягає в обґрунтуванні методологічних засад формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів;
- теоретико-педагогічний концепт базується на міждисциплінарному аналізі ідей, концепцій і дефініцій проблеми формування методичної культури та розкритті сутності й структури поняття «методична культура вчителя початкових класів»;
- практико-методичний концепт передбачає теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів та розроблення навчально-методичного забезпечення означеного процесу.

Методологічну основу дослідження становлять на рівні філософської методології: філософія культури; теорія цінностей (аксіологія); теорія пізнання (гносеологія); на рівні загальнонаукової методології: культурологічний, аксіологічний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний, системний підходи; на рівні конкретно-наукової методології: принципи, методи наукового дослідження формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів.

Теоретичною основою дослідження є: положення філософії освіти (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); положення теорії і практики педагогічної освіти (О. Дубасенюк, А. Кузьмінський, Л. Онищук, В. Семиченко, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін.); методологічні засади професійної підготовки педагога (В. Бондар, С. Гончаренко, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, Н. Ничкало, В. Рибалка та ін.); концептуальні засади педагогічної майстерності (Є. Барбіна, І. Зязюн, О. Лавріненко, М. Солдатенко та ін.); теоретичні і методичні аспекти формування видів професійної культури вчителя (Ю. Бойчук, М. Букач, В. Гриньова, І. Княжева, Г. Михалін, І. Пальшкова, Г. Сотська, Т. Тарасенко, О. Цюняк та ін.).

Для розв'язання завдань, досягнення мети та перевірки гіпотези використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз, порівняння, систематизація філософської, психологічної та педагогічної літератури, законодавчих і нормативно-правових документів – для вивчення освітніх тенденцій і поглядів учених на досліджувану проблему;

дефінітивний аналіз – для розкриття й уточнення базових понять; структурно-змістовий аналіз – для визначення змісту та компонентів методичної культури майбутніх учителів початкових класів; педагогічне моделювання – для розроблення моделі її формування;

– *емпіричні*: спостереження, анкетування, тестування, письмове опитування, експертне оцінювання – для визначення рівня сформованості методичної культури; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) – для виявлення ефективності моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки;

– *методи математичної статистики* застосовувалися з метою оброблення та перевірки достовірності результатів експерименту з використанням χ^2 критерію Пірсона; автоматичні розрахунки числових даних проводились із застосуванням програми MS Excel;

– *графічні методи* використовувались для унаочнення та порівняння результатів експериментальної роботи: графічні зображення, таблиці.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалось у три етапи впродовж 2012 – 2017 років.

На першому етапі (2012 – 2013 рр.) опрацьовано філософську, соціологічну, культурологічну, психологічну й педагогічну літературу та нормативно-правову освітню базу з проблеми формування методичної культури вчителя початкових класів; виявлено суперечності; визначено методологічні та теоретичні основи дослідження, його об'єкт, предмет і мету, сформульовано гіпотезу, завдання та розкрито базові теоретичні положення.

На другому етапі (2013 – 2014 рр.) визначено й обґрунтовано діагностичний інструментарій експериментального дослідження (критерії, показники, рівні); обрано методи та методики дослідження; сформовано вибірку експерименту; проведено вхідний констатувальний експеримент, у ході якого встановлено рівень сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів.

На третьому етапі (2014 – 2017 рр.) теоретично обґрунтовано й апробовано в умовах формувального експерименту модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів для перевірки гіпотези; розроблено навчально-методичне забезпечення формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки; сформульовано загальні висновки.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. На різних етапах дослідження в експерименті брало участь 386 студентів.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дослідження полягають у тому, що:

– *уперше* здійснено цілісний аналіз проблеми формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії та освітній практиці; визначено зміст і структуру методичної культури майбутніх учителів початкових класів (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-праксеологічний, особистісно-творчий, рефлексивно-оцінювальний компоненти); виокремлено критерії (система ціннісних орієнтацій, професійно-особистісна мотивація, методична компетентність, методична майстерність, професійно значущі якості, методична креативність, здатність до рефлексії та саморозвитку, здатність до оцінювання професійно-методичної діяльності); показники та рівні сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів (адаптивно-наслідувальний; репродуктивний; системно-продуктивний; інтегративно-творчий); теоретично обґрунтовано модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів, яка складається із трьох взаємопов'язаних блоків (теоретико-методологічний – завдання, підходи, принципи, компоненти; змістово-діяльнісний – зміст, форми, методи, етапи; результативний – критерії та рівні сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів); розроблено навчально-методичне забезпечення формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки;

– *уточнено* зміст ключових понять дослідження, а саме: «методична культура вчителя початкових класів»; «система ціннісних орієнтацій»; «професійно-особистісна мотивація»; «методична компетентність»; «методична майстерність»; «професійно значущі якості»; «методична креативність»; «здатність до рефлексії та саморозвитку»; «здатність до оцінювання професійно-методичної діяльності»;

– *подальшого розвитку набули* зміст, форми і методи формування методичної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й упровадженні в процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів навчально-методичного забезпечення формування методичної культури, яке включає: навчальну програму та методичні рекомендації до спецкурсу «Методична культура вчителя початкових класів»; тренінг «Мотивація професійної діяльності майбутнього вчителя»; тренінг «Комунікативні здібності педагога»; семінар-практикум «Креативний учитель – запорука професійного успіху»; ділову гру «Кроки до методичної майстерності»; комплекс вправ та ігор, спрямованих на формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів; пам'ятку-алгоритм для створення індивідуального методичного портфоліо.

Запропоновані в дисертаційному дослідженні теоретичні й методичні матеріали можуть використовуватись у процесі вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; розроблення навчальних програм курсів і спецкурсів, навчально-методичних і практичних посібників; науково-дослідної та самоосвітньої діяльності студентів спеціальності «Початкова освіта».

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (довідка № 17/15-2399 від 15.09.2017 р.); Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (довідка № 1038-33/03 від 15.09.2017 р.),

Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (довідка № 169-н від 21.09.2017 р.), Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського (довідка № 1966/01 від 15.09.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертаційної роботи, її основні положення обговорювалися на: *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Розвиток наукових досліджень' 2012» (Полтава, 2012), «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2013» (Полтава, 2013), Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology (Будапешт, 2015), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2015), «Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози» (Чернівці–Київ, 2015), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2015), Sciences of Europe (Прага, 2017), «Педагогіка: традиції та інновації» (Запоріжжя, 2017), «Педагогіка в системі гуманітарного знання» (Одеса, 2017); «Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи» (Чернівці–Київ, 2017); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток» (Рівне, 2014), «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів» (Київ, 2015).

Особистий внесок здобувача. У практичному посібнику [1] особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні моделі формування методичної культури майбутнього вчителя початкових класів; розкритті критеріїв, показників та рівнів сформованості означеного явища; узагальненні методик діагностування досліджуваного процесу та розробці його навчально-методичного забезпечення (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5 та розділ 2). У статтях, опублікованих у співавторстві, автором розкрито форми організації методичної роботи в школі та її роль у формуванні методичної культури вчителя [2]; обґрунтовано сутність методичної компетентності педагога та шляхи її формування в системі професійної підготовки» [3].

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено загалом у 29 публікаціях, із них: 1 практичний посібник (у співавторстві); 9 статей у наукових фахових виданнях України; 2 статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях; 5 статей у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз; 12 публікацій у збірниках наукових праць і матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (325 найменувань, з яких 10 – іноземною мовою) та 29 додатків на 120 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 365 сторінок, обсяг основного тексту складає 195 сторінок. Роботу ілюструють 10 таблиць і 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, гіпотезу й завдання, концепцію та методи дослідження, розкрито його методологічні та теоретичні засади, виокремлено етапи науково-дослідної роботи та експериментальну базу дослідження, подано наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, зазначено відомості про апробацію й упровадження результатів дисертаційної роботи, вказано особистий внесок здобувача, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки»** – на основі вивчення філософських, психологічних, соціологічних, педагогічних джерел і нормативно-правової освітньої бази України проаналізовано проблему формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів; розкрито її методологічні засади; обґрунтовано зміст та структуру методичної культури вчителя початкових класів.

Встановлено, що методична культура є важливою для ефективної реалізації професійної діяльності вчителя початкових класів, а проблема її формування актуалізується в контексті реформування вітчизняної системи освіти.

Міждисциплінарний аналіз дослідження проблеми засвідчує, що формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів розглядається з позиції теорії цінностей (Ф. Адлер, М. Гартман, К. Гельвецій, І. Кант, О. Шпенглер та ін.); філософії культури (І. Вайт, А. Мюллер, В. Торосян); теорії пізнання (Р. Декард, Т. Гобс, Г. Лейбніц, Дж. Локк та ін.).

Проблема формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів досліджувалася з позиції методологічних підходів: культурологічного, згідно з яким методична культура розглядається через сукупність культурологічних понять (М. Вебер, М. Гартман, М. Драгоманов, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.); аксіологічного – як система педагогічних цінностей (І. Бех, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, О. Кучерявий та ін.); системного – як цілісне утворення (В. Безпалько, М. Каган, Н. Кузьміна та ін.); компетентнісного – як сукупність знань, умінь і навичок (А. Богуш, М. Євтух, В. Кремень, Н. Ничкало, Л. Онишук); особистісно-діяльнісного – як інтегративне утворення особистісних якостей і професійної діяльності (Л. Виготський, О. Леонт'єв, В. Рибалка, С. Рубінштейн).

На основі дефінітивного аналізу встановлено, що феномен «методична культура вчителя початкових класів» є складовою категорійного поля в ієрархії понять: «культура» – «культура особистості» – «професійна культура» – «професійно-педагогічна культура» – «методична культура».

Поняття *«методична культура вчителя початкових класів»* розглядається як сукупність його професійно-особистісних цінностей та якостей, методичної компетентності та методичної майстерності, що дозволяє творчо здійснювати професійно-методичну діяльність на основі рефлексії, набутого досвіду й саморозвитку з урахуванням нормативних вимог.

До *структурних компонентів* методичної культури вчителя початкових класів віднесено: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-праксеологічний, особистісно-

творчий, рефлексивно-оцінювальний. Означені компоненти характеризують особистісну й діяльнісну складові методичної культури вчителя початкових класів, відображаючи їх взаємозумовленість і взаємозв'язок із професійною діяльністю.

У другому розділі – **«Стан формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки»** – здійснено аналіз стану формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у сучасній освітній практиці вітчизняних вищих навчальних закладів; представлено діагностичний інструментарій експериментального дослідження (критерії, показники, рівні, комплекс методик діагностування); проведено вхідне констатувальне дослідження рівня сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів і проаналізовано його результати.

На основі аналізу Державного стандарту, освітніх програм, навчальних планів та змісту програм початкових дисциплін підготовки майбутніх учителів початкових класів встановлено, що формування їхньої методичної культури відбувається через систему вивчення професійно-орієнтованих дисциплін та практичну підготовку. Проте виявлено фрагментарність змісту, форм і методів щодо формування методичної культури фахівців початкової освіти в системі професійної підготовки.

З метою виявлення рівня сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки до кожного компонента методичної культури визначено критерії та відповідні їм показники.

Критеріями ціннісно-мотиваційного компонента методичної культури майбутніх учителів початкових класів є: система ціннісних орієнтацій (показники: загальнолюдські цінності, професійні цінності) та професійно-особистісна мотивація (показники: спрямованість студентів на оволодіння методичною культурою, інтерес до успіху в професійно-методичній діяльності, потреба в професійній самореалізації, бажання кар'єрного зростання). Критеріями когнітивно-праксеологічного компонента є: методична компетентність (показники: знання педагогіки та методик викладання навчальних дисциплін початкової школи, методична грамотність, методичне мислення); методична майстерність (показники: уміння здійснювати види професійно-методичної діяльності вчителя початкової школи; моделювати та розв'язувати педагогічні ситуації; уміння презентувати власний педагогічний досвід, методичні ідеї та розробки). Критеріями особистісно-творчого компонента є: професійно значущі якості (показники: комунікативність, організаційні якості, здатність до емпатії, гуманність, мобільність, цілеспрямованість); методична креативність (показники: здатність до творчої професійно-методичної діяльності; прояв нетрадиційного мислення; оригінальне вирішення педагогічних ситуацій; уміння творчо осмислювати і продукувати нові методичні ідеї). Критеріями рефлексивно-оцінювального компоненту є: здатність до рефлексії та саморозвитку (показники: самопізнання; вміння здійснювати самоаналіз власної професійно-методичної діяльності; готовність до саморозвитку); здатність до оцінювання професійно-методичної діяльності (показники: уміння виявляти переваги та недоліки професійно-методичної діяльності, аналізувати навчально-методичні матеріали, вивчати та впроваджувати передовий педагогічний досвід).

Визначено *рівні сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів*: адаптивно-наслідувальний, репродуктивний, компетентісно-продуктивний, інтегративно-творчий. Обґрунтовано, що перехід від попереднього до наступного рівня сформованості методичної культури вчителя початкових класів відбувається через кількісні й якісні зміни в компонентах означеного явища.

Для виявлення рівня сформованості компонентів методичної культури майбутніх учителів початкових класів обрано *комплекс методик*. Рівень ціннісно-мотиваційного компонента визначено за методиками М. Рокича «Ціннісні орієнтації»; Є. Рогова «Оцінка професійної спрямованості особистості» та К. Замфір (у модифікації А. Реана) «Вивчення мотивації професійної діяльності». Сформованість когнітивно-праксеологічного компонента встановлено за допомогою тестових завдань з професійно-орієнтованих дисциплін; експертної оцінки та аналізу звітної документації студентів із педагогічної практики; авторської анкети «Методична культура вчителя початкових класів»; авторського опитувальника «Самооцінювання методичних компетенцій». Рівень особистісно-творчого компонента продіагностовано із застосуванням методик: «Оцінювання комунікативних і організаторських здібностей» В. Синявського та Б. Федоришина; «Здатність педагога до емпатії» І. Юсупова; опитувальника креативності Д. Джонсона. Стан сформованості рефлексивно-оцінювального компонента виявлено за допомогою: методик: «Діагностика рефлексії» А. Карпова та «Схильність до саморозвитку» В. Маралова.

За результатами вхідного констатувального дослідження встановлено недостатній рівень сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів в умовах традиційної системи професійної підготовки у вищій школі, що й зумовило потребу в розробленні та апробації експериментальної моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі означеної підготовки.

У третьому розділі – **«Обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки»** – представлено модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки й програму експериментальної перевірки ефективності її реалізації; здійснено аналіз динаміки формування методичної культури за результатами формувального експерименту.

Застосування системного підходу до розроблення й обґрунтування моделі сприяв розумінню її як цілісної системи взаємопов'язаних елементів, функціонування яких відбувається згідно з обраними підходами, визначеними принципами, що спрямовані на досягнення поставлених мети та завдань. Запропонована модель складається з трьох блоків (рис. 1).

Теоретико-методологічний – визначає мету, завдання, методологічні підходи (аксіологічний, культурологічний, системний, особистісно-діяльнісний, компетентісний), принципи (спрямування освітнього процесу на професійно-методичну діяльність; оптимальності змісту, форм і методів професійно-методичної підготовки; варіативності та свободи вибору в методичній діяльності майбутнього

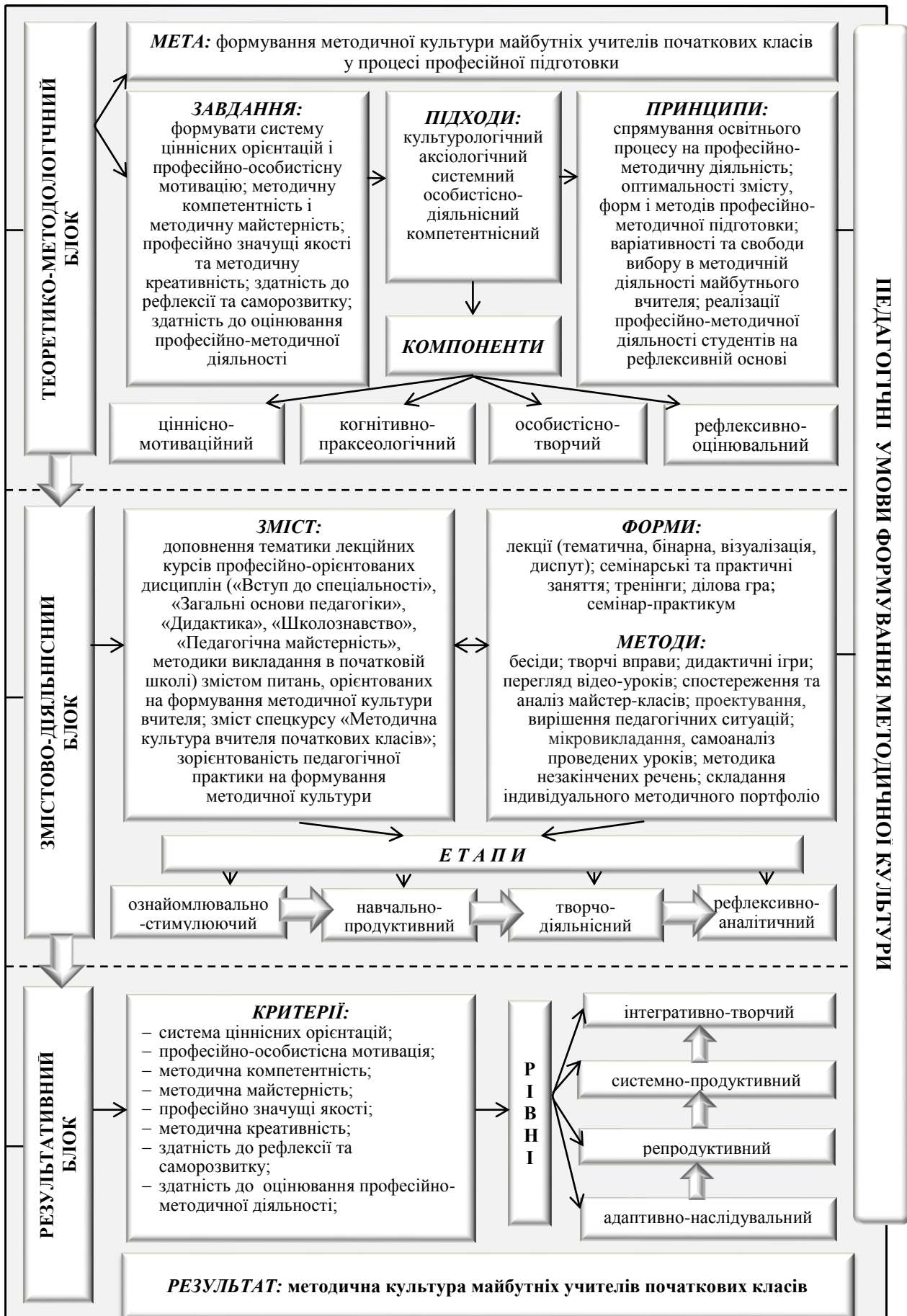

Рис. 1. Модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки

вчителя; реалізації професійно-методичної діяльності студентів на рефлексивній основі) та компоненти (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-праксеологічний, особистісно-творчий, рефлексивно-оцінювальний) методичної культури майбутніх учителів початкових класів. *Змістово-діяльнісний* – включає: зміст, форми, методи, спрямовані на формування структурних компонентів методичної культури майбутніх учителів початкових класів, які впроваджуються послідовно в процесі реалізації ознайомлювально-стимулюючого; навчально-продуктивного; творчодіяльнісного; рефлексивно-аналітичного етапів. *Результативний* відображає критерії та рівні сформованості методичної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Для ефективності означеного процесу обґрунтовано *педагогічні умови*: створення освітнього середовища, спрямованого на формування системи ціннісних орієнтацій, професійно-особистісної мотивації майбутніх учителів початкових класів; удосконалення змісту, форм і методів освітнього процесу у вищій школі, що передбачає формування компонентів методичної культури; залучення студентів до професійно-методичної діяльності з метою накопичення власного методичного досвіду та формування в них здатності до саморозвитку.

З метою перевірки ефективності моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки проведено формувальний етап педагогічного експерименту, що здійснювався згідно з розробленою програмою, яка передбачала під час вивчення професійно-орієнтованих дисциплін і проходження педагогічної практики студентами спеціальності «Початкова освіта», що входили до ЕГ (195 осіб) поетапну реалізацію доповнених змісту, форм і методів, спрямованих на формування кожного компонента методичної культури майбутніх учителів початкових класів, тоді як у КГ (191 особа) професійна підготовка відбувалася традиційно.

Ознайомлювально-стимулюючий етап (1-й курс) спрямовувався на формування: системи ціннісних орієнтацій і потребу в оволодінні методичною культурою; позитивної мотивації до професійно-методичної діяльності вчителя та особистісних якостей, необхідних для її здійснення; усвідомлення ролі методичної культури вчителя початкових класів. На цьому етапі зміст професійно-орієнтованих дисциплін («Вступ до спеціальності», «Загальні основи педагогіки») доповнювався тематикою, що розкривала роль методичної культури для ефективності професійної діяльності вчителя. Основними формами навчання стали: лекційні, семінарські, практичні заняття, тренінг «Мотивація професійної діяльності майбутнього вчителя», круглий стіл «Якого учителя потребують сучасні школярі?» з використанням методів: індивідуальних і групових бесід, дискусій, вправ («Герб моїх життєвих цінностей», «Цінності вчителя», «Викрадення мрії», «Скарбниця якостей вчителя», «Бажання»).

Навчально-продуктивний етап (2-й курс) передбачав формування: знань про сутність методичної культури вчителя початкових класів та її структурні компоненти; умінь організації та здійснення професійно-методичної діяльності вчителя початкових класів; комунікативних та організаторських здібностей. З цією метою у зміст професійної підготовки було введено спецкурс «Методична культура

вчителя початкових класів», доповнено тематику навчальних дисциплін («Дидактика»; «Школознавство»), що сприяло ознайомленню студентів із сутністю, компонентами методичної культури вчителя початкових класів. Використано такі форми: лекцію-дискусію, бінарну лекцію, тренінг «Комунікативні здібності педагога»; методи: вправи та ігри («Шифрувальник», «Акрослова», «Імпровізація»), творчі завдання «Від А до Я», аналіз педагогічних ситуацій, педагогічне проектування уроків, метод позаконтекстних операцій з поняттями.

Творчо-діяльнісний етап (3-й курс) реалізовувався з метою формування у студентів: методичної компетентності та методичної майстерності; умінь творчої реалізації професійно-методичної діяльності. На означеному етапі доповнено зміст дисциплін: «Педагогічна майстерність» та методик викладання в початковій школі з урахуванням Державного стандарту початкової освіти та сучасних методичних вимог до вчителя. Навчальний процес організовано в таких формах: лекція-візуалізація, проблемна лекція, семінар-практикум «Креативний учитель – запорука професійного успіху» з використанням методів: мікрорекламування, педагогічного моделювання, презентації, вправ («Експрес-урок», «Колесо творчості»), дидактичних ігор («Конкурсний відбір», «Передай далі»). Творча реалізація набутого педагогічного досвіду студентів відбувалася в період проходження навчальної практики «Пробні уроки та заняття».

Рефлексивно-аналітичний етап (4-й курс) здійснювався для формування в майбутніх учителів здатності до самопізнання та самоаналізу результатів власної професійно-методичної діяльності; уміння вивчати та впроваджувати передовий педагогічний досвід. На цьому етапі зміст дисципліни «Методична робота в школі» спрямовано на поглиблення знань студентів про професійне самовдосконалення вчителя. Навчальний процес організовано у формах лекції-конференції, ділової гри «Кроки до методичної майстерності»; використано методи аналізу, самоаналізу, презентації власних методичних портфоліо. У процесі неперервної педагогічної практики в школі студенти спостерігали майстер-класи учителів, брали участь у засіданнях методичних об'єднань, аналізували передовий педагогічний досвід, формували план професійного саморозвитку.

Експериментальна перевірка ефективності моделі засвідчила позитивні зміни в рівнях сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів (за результатами експериментальної роботи)

Рівень сформованості	Контрольна група (КГ)				Експериментальна група (ЕГ)			
	До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Інтегративно-творчий	11	5,89	16	8,25	12	6,02	26	13,21
Системно-продуктивний	38	19,76	39	20,55	40	20,64	76	39,23
Репродуктивний	67	34,96	70	36,52	65	33,58	79	40,5
Адаптивно-наслідувальний	75	39,39	66	34,68	78	39,76	14	7,06
Всього	191	100	191	100	195	100	195	100

Узагальнені результати формувального експерименту наочно проілюстровано на рисунку 2.

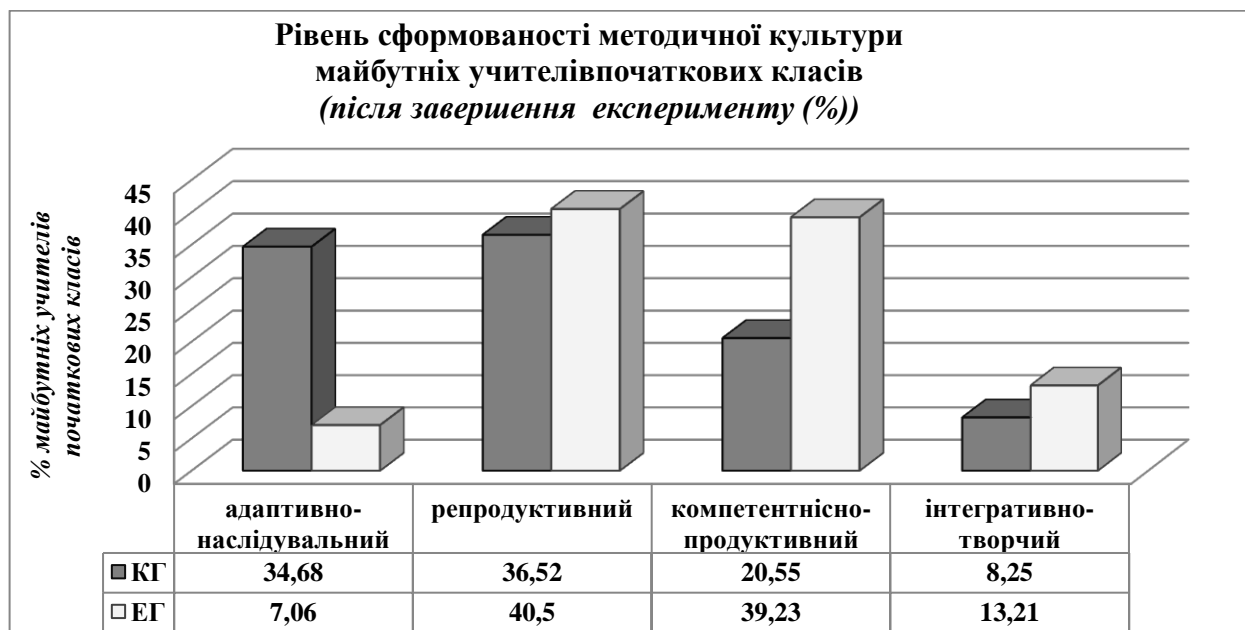

Рис. 2. Рівні сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів за результатами формувального експерименту

Аналіз отриманих результатів засвідчує, що відсоток студентів ЕГ з інтегративно-творчим (з 6,02% до 13,21% (+7,19%)), системно-продуктивним (з 20,64% до 39,23% (+18,59%)) та репродуктивним (з 33,58% до 40,5% (+6,94%)) рівнями сформованості методичної культури зріс, натомість з адаптивно-наслідувальним рівнем – зменшився (з 39,76% до 7,06% (-32,7%)). У студентів КГ відповідні показники не зазнали суттєвих змін: +2,36%, +0,79%, +1,96, -4,71%.

Достовірність узагальнених результатів перевірено за допомогою критерію Пірсона: $\chi^2 = 25,466$, показник якого перевищує критичне значення, що підтверджує гіпотезу дослідження. Виявлено, що різниця в рівнях сформованості методичної культури студентів ЕГ і КГ статистично значуща, що свідчить про ефективність моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

Отже, результати здійсненої дослідно-експериментальної роботи дають змогу констатувати, що мета наукового пошуку досягнута, завдання виконані, а гіпотеза підтверджена.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження підтвердило гіпотезу, засвідчило ефективність виконання поставлених завдань і дало підстави для формування висновків.

1. На основі аналізу наукових джерел встановлено, що формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної

підготовки – це цілеспрямований вплив на особистість з метою розвитку і вдосконалення її ціннісних орієнтацій, професійних якостей, знань, умінь і навичок, здатності до здійснення ефективної професійно-методичної діяльності. Означений процес складний, багатогранний, педагогічно спрямований, характеризується керованістю, організованістю, передбачуваністю та завершеністю результатів і розглядається з позиції культурологічного, аксіологічного, компетентнісного, системного та особистісно-діяльнісного наукових підходів.

2. З'ясовано, що науковий феномен «методична культура вчителя початкових класів» похідний від понять «культура», «культура особистості», «професійна культура», «професійно-педагогічна культура» і «методична культура».

Визначено, що «методична культура вчителя початкових класів» – це інтегративна сукупність його професійно-особистісних цінностей та якостей, методичної компетентності та методичної майстерності, що дозволяє творчо здійснювати професійно-методичну діяльність на основі рефлексії, набутого досвіду та саморозвитку з урахуванням нормативних вимог. Її структурними компонентами є: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-праксеологічний, особистісно-творчий, рефлексивно-оцінювальний.

3. На основі конкретизації критеріїв методичної культури вчителя початкових класів (система ціннісних орієнтацій і професійно-особистісна мотивація; методична компетентність і методична майстерність; професійно значущі якості та методична креативність; здатність до рефлексії, саморозвитку та оцінювання професійно-методичної діяльності) визначено рівні її сформованості у процесі професійної підготовки (адаптивно-наслідувальний, репродуктивний, компетентнісно-продуктивний, інтегративно-творчий). Доведено, що перехід від попереднього до наступного рівня сформованості методичної культури майбутнього вчителя початкових класів супроводжується кількісними та якісними змінами, що знаходять своє вираження у змісті компонентів досліджуваного педагогічного явища.

Результати проведеного вхідного констатувального дослідження засвідчили недостатній рівень сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів (адаптивно-наслідувальний – 39,74% і репродуктивний – 33,58%), що й зумовило потребу в підвищенні ефективності професійної підготовки студентів у вищій школі та доцільність розроблення й запровадження експериментальної моделі формування їхньої методичної культури.

4. Обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки, яка складається з трьох блоків: теоретико-методологічного (мета, завдання, методологічні підходи, принципи формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів та її структурні компоненти); змістово-діяльнісного (зміст, форми, методи формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів); результативного (критерії та рівні сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів).

Формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів здійснюється впродовж ознайомлювально-стимулюючого; навчально-продуктивного, творчо-діяльнісного та рефлексивно-аналітичного етапів при

реалізації у вищій школі педагогічних умов (створення освітнього середовища, спрямованого на формування системи ціннісних орієнтацій і професійно-особистісної мотивації майбутніх учителів початкових класів; удосконалення змісту, форм і методів освітнього процесу у вищих навчальних закладах, спрямованого на формування компонентів методичної культури; залучення студентів до професійно-методичної діяльності з метою накопичення власного методичного досвіду та формування в них здатності до саморозвитку).

Експериментальна перевірка ефективності моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки дозволила виявити позитивну динаміку в ЕГ, оскільки відсоток студентів з інтегративно-творчим рівнем сформованості методичної культури зріс на 7,19%, системно-продуктивним – на 18,59% та репродуктивним – на 6,94%. Відповідно зменшилися показники адаптивно-наслідувального рівня на 32,7%. Натомість у КГ відповідні показники суттєво не змінилися (+2,36%, +0,79%, +1,96%, –4,71%).

Застосування математичних методів опрацювання експериментальних даних (використання статистичного критерію Пірсона) підтвердило ефективність апробованої моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

5. Навчально-методичне забезпечення формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки, розроблене й апробоване в процесі дослідно-експериментальної роботи, включає: навчальну програму та методичні рекомендації до вивчення курсу «Методична культура вчителя початкових класів»; тренінг «Мотивація професійної діяльності майбутнього вчителя»; тренінг «Комунікативні здібності педагога»; семінар-практикум «Креативний учитель – запорука професійного успіху»; ділову гру «Кроки до методичної майстерності»; пам'ятку-алгоритм щодо створення індивідуального методичного портфолію; комплекс вправ та ігор з формування методичної культури майбутніх учителів.

Отже, отримані результати дозволяють стверджувати, що мета дослідження досягнута, завдання виконані, положення гіпотези доведені.

Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання окресленої проблеми. До подальших напрямів наукових пошуків вважаємо за доцільне віднести: розвиток методичної культури вчителів початкових класів у системі методичної роботи закладу освіти; формування методичної компетентності учителів початкових класів в умовах упровадження нового Державного стандарту початкової освіти; вивчення досвіду формування методичної культури вчителів початкових класів у зарубіжних країнах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Нікула, Н., Федірчик, Т. (2017). *Формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів: науково-методичний супровід*. Чернівці: Родовід.

2. Перепелюк, Н., Федірчик, Т. (2008). Розвиток методичної культури педагога в системі методичної роботи навчального закладу. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 388, 141–145.
3. Нікула, Н., Іванчук, М. (2010). Формування методичної компетентності педагога в системі професійної підготовки. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 523, 59–63.
4. Нікула, Н. (2011). Змістово-структурний аналіз дидактико-методичної компетентності вчителя. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 556, 83–89.
5. Нікула, Н. (2011). Проблема формування професіоналізму вчителя на засадах компетентнісного підходу. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 594, 101–107.
6. Нікула, Н. (2013). Провідні тенденції формування методичної культури студентів в системі вищої педагогічної освіти. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Теорія і практика навчання та виховання*, 23, 119–123.
7. Нікула, Н. (2014). Культура вчителя як важлива складова його професійно-педагогічної діяльності. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Теорія і практика навчання та виховання*, 24, 154–158.
8. Нікула, Н. (2014). Особливості розвитку методичної культури вчителя у процесі професійної підготовки. *Наукова педагогічна думка*, 4 (80), 148–151.
9. Нікула, Н. (2015). Етапи професійно-методичного розвитку студентів у процесі навчання у вищій школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (49), 295–301.
10. Нікула, Н. (2015). Становлення і розвиток методики як науки у контексті еволюції педагогічної освіти в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету*, 764, 101–106.
11. Нікула, Н. (2015). Стан сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (54), 132–138.
12. Нікула, Н. (2015). Роль методичної культури у забезпеченні якості професійної діяльності вчителя. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 38, 47–50.
13. Нікула, Н. (2016). Критерії та показники сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*, 2, 14–19.
14. Нікула, Н. (2016). Модель формування методичної культури студентів-педагогів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*, 1 (52), 43–46.
15. Нікула, Н. (2017). Ціннісно-мотиваційна складова методичної культури вчителя: сутність та шляхи формування. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, 1, 55–60.

16. Нікула, Н. (2017). Програма формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки. *Молодий вчений*, 1 (41), 481–485.
17. Nikula, N. (2017). New approaches to scientific research phenomenon of «methodological culture teachers». *Sciences of Europe*, 13, 27–31.

Наукові праці апробаційного характеру

18. Нікула, Н. (2012). Методична культура сучасного вчителя. В С. І. Бабич (Ред.), *Розвиток наукових досліджень' 2012: VIII Міжнародна науково-практична конференція, Полтава, 19–21 листопада* (Т.6, с. 129–131). Полтава: ІнтерГрафіка.
19. Нікула, Н. (2013). Формування інноваційної методичної культури майбутнього вчителя початкових класів. В С. І. Бабич (Ред.), *Наукові дослідження – теорія та експеримент' 2013: IX Міжнародна науково-практична конференція, Полтава, 29 – 31 травня* (Т.7, с. 7–10). Полтава: ІнтерГрафіка.
20. Нікула, Н. (2015). Теоретичні аспекти формування інноваційної методичної культури студентів. В А. А. Сбруєва та ін. (Ред.), *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: II Міжнародна науково-практична конференція, Суми, 26–27 березня* (Т.2, с. 239–242). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
21. Нікула, Н. (2015). Методична креативність майбутніх учителів початкових класів. В Н. В. Гузій, В. І. Саюк (Ред.), *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів: II Всеукраїнська науково-практична конференція, Київ, 25 листопада* (с. 183–185). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
22. Нікула, Н. (2015). Особливості формування методичної культури вчителя у процесі професійної підготовки. В Г. Х. Яворська (Ред.), *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток: IV Міжнародна науково-практична конференція, Одеса, 27–28 лютого* (с. 84–86). Одеса: ФОП Букаєв В.В.
23. Нікула, Н. (2015). Принципи формування методичної культури студентів. В М. Г. Іванчук (Ред.), *Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози: Міжнародна науково-практична конференція, Київ-Чернівці, 2–4 листопада* (с. 257–259). Чернівці: ФОП Горюк В.І.
24. Нікула, Н. (2015). Система методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі. В В. П. Коцур та ін. (Ред.), *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: XVII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, Переяслав-Хмельницький, 17–18 жовтня* (с. 154–157). Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М.
25. Нікула, Н. (2017). Методична компетентність учителя початкових класів. В кол. ред., *Педагогіка: традиції та інновації: IV Міжнародна науково-практична конференція, Запоріжжя, 17–18 лютого* (Ч. 2, с. 23–26). Херсон: Гельветика.

26. Нікула, Н. (2017). Професійно-методична діяльність як основа формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів. В кол. ред., *Педагогіка в системі гуманітарного знання: III Міжнародна науково-практична конференція, Одеса, 8–9 вересня* (с. 82–85). Херсон: Гельветика.
27. Нікула, Н. (2017). Аналіз вимог до вчителя початкової школи на етапі реформування освіти. В І. М. Зварич та ін. (Ред.), *Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи: Міжнародна науково-практична конференція, Чернівці, 26–28 жовтня* (с. 87–89). Чернівці: Чернівецький національний університет.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

28. Нікула, Н. (2014). Характеристика компонентів методичної культури вчителя початкових класів. *Товариство «Рідна школа»: історія і сучасність*, 7, 110–118.
29. Нікула, Н. (2015). Шляхи формування методичної культури студентів на етапі професійної підготовки. *Психологія: реальність і перспективи*, 4, 170–173.

АНОТАЦІЇ

Нікула Н. В. Формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Київ, 2018.

У дисертації вперше здійснено цілісний аналіз проблеми формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії та освітній практиці. Розкрито зміст і структуру методичної культури майбутніх учителів початкових класів. Визначено критерії, показники та рівні сформованості методичної культури майбутніх учителів початкових класів. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність моделі формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів, яка складається із трьох взаємопов'язаних блоків (теоретико-методологічний, змістово-діяльнісний, результативний). Розроблено навчально-методичне забезпечення формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: професійно-педагогічна культура, методична культура вчителя початкових класів, професійно-методична діяльність учителя початкової школи, модель формування методичної культури майбутніх учителів початкових класів.

Нікула Н. В. Формирование методической культуры будущих учителей начальных классов в процессе профессиональной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. –

Институт педагогического образования и образования взрослых АПН Украины, Киев, 2018.

В диссертации впервые осуществлен целостный анализ проблемы формирования методической культуры будущих учителей начальных классов в педагогической теории и образовательной практике. Раскрыты содержание и структура методической культуры будущих учителей начальных классов. Определены критерии, показатели и уровни сформированности методической культуры будущих учителей начальных классов. Теоретически обоснована и экспериментально проверена эффективность модели формирования методической культуры будущих учителей начальных классов, состоящая из трех взаимосвязанных блоков (теоретико-методологический, содержательно-деятельностный, результативный). Разработано учебно-методическое обеспечение формирования методической культуры будущих учителей начальных классов в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая культура, методическая культура учителя начальных классов, профессионально-методическая деятельность, модель формирования методической культуры будущих учителей начальных классов.

Nikula N.V. Formation of methodical culture of future teachers of elementary school in the process of professional training. - The manuscript.

Dissertation for the degree of the candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and methodology of vocational education. – Institute of Pedagogical Education and Adult Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

The author carried out a holistic analysis of the problem of formation of methodical culture of future teachers of elementary school in the pedagogical theory and educational practice. It was found out that this process is complex, multifaceted, which reflects its pedagogical essence, characterized by controllability, organization, predictability of results.

Based on the generalization of the views of scientists and analysis of the educational normative-legal base, it has been established that methodological culture is a condition for the effectiveness of the teacher's activity of the elementary school teacher, and its formation requires the improvement of existing content, forms and methods of vocational training in the system of higher education, which is conditioned by the reform processes in Ukraine .

The problem of the formation of a methodological culture of future teachers of elementary school was studied by us from the standpoint of scientific approaches: cultural; axiological systemic; competent; person-activity approaches.

It is established that the concept of "methodological culture of the teacher of elementary classes" is an integral part of the category field in the hierarchy of concepts: "culture" – "culture of the person" – "professional culture" – "vocational pedagogical culture" – "methodical culture".

The theoretical analysis of psychological and pedagogical literature allowed to carry out the pedagogical concrete definition of the concept “methodical culture of the teacher of elementary classes”, which is considered in the work as an integrative set of his professional-personal values and qualities, methodical competence and methodical skills, which allows creatively to carry out professional-methodical activity on the basis reflection, experience and self-development, taking into account regulatory requirements.

The structure of methodical culture of the teacher of elementary classes as a set of its components is revealed: value-motivational, cognitive-praxeological, personal-creative, reflexive-evaluation. Criteria, indicators, levels of the formation of a methodical culture of future teachers of elementary classes, which reflect the unity and interconnection of all structural components of this phenomenon, are developed.

Definite formation of methodical culture of future teachers of elementary school in the process of vocational training: adaptive-imitative, reproductive, competence-productive, integrative-creative.

The model of formation of methodical culture of future teachers of elementary school is theoretically substantiated and experimentally verified. It consists of three blocks: theoretical and methodological; content-activity and productive. For effective formation of the methodological culture of future teachers of elementary school, pedagogical conditions are proposed.

The educational and methodical provision of the formation of a methodical culture for future teachers of elementary school is developed and implemented. The theoretical and methodical materials proposed in the dissertation can be used: during the development of various training programs for primary school specialists; in the process of creating training aids; in the research and self-education activity of students of the specialty “Primary education”.

Key words: vocational and pedagogical culture, methodical culture of elementary school teacher, vocational-methodical activity of elementary school teacher, model of formation of methodical culture of future teachers of elementary school.

Підписано до друку 22.12.2017. Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Умов. друк. арк. 0,9. Зам. № 127. Тираж 100 прим.

Виготівник: Яворський С. Н.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф. 18, тел. 099 73 22 544